

فصلنامه علمی رهیافت های نوین در مطالعات اسلامی

License Number: 85625 Article Cod: Y3N6A88524 ISSN-P: 2676-6442

اثر بخشی مشاوره در رفع مشکلات و اختلالات دانش آموزان در مدرسه

(تاریخ دریافت ۱۳۹۹/۰۹/۱۵، تاریخ تصویب ۱۴۰۰/۰۳/۲۸)

امین الله قاسمی

چکیده

برنامه آموزشی درسی و مشاوره که متأثر از عوامل متعدد می باشد در امر آموزش نقش بسزایی دارد امروزه از این برنامه های آموزش و پرورش تنها در تدریس محتوای از پیش تعیین شده و حتی تعامل معلم و شاگرد در حیطه این گونه آموزش خلاصه نمی شود. امروزه بخش عمده ای از این فعالیت ها را « جریان راهنمایی و مشاوره تخصصی » تشکیل می دهند. توجه به تفاوت های فردی دانش آموزان، رفع سرگردانی آنها در انتخاب رشته تحصیلی و شغل، پرداختن مسائل مهم و ارتباط اجتماعی آنها با دیگران کمک به حل مسائل عاطفی، روانی، خانوادگی که به دلیل کمبود وقت و یا عدم آگاهی والدین به ویژه دوران حساس و پر مخاطره نوجوانی و دیگر و دیگر اینکه ممکن است مانع از پیشرفت یادگیری و رشد صحیح دانش آموزان شود از جمله نقش این می باشد که مشاوران در مدارس ایفا می نمایند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

واژگان کلیدی: خدمات مشاوره، دانش آموز، مدرسه، انتخاب رشته تحصیلی، مشاوران،

هدایت تحصیلی

بخش اول: کلیات

در جریان راهنمایی و مشاوره، مشاوران می کوشند تا با ایجاد رابطه صمیمانه و دو جانبه در دانش آموزان در بررسی مشکلاتشان از جوانب و دیدگاه های مختلف کمک کنند تا ضمن یادگیری فرایند مشکل گشایی بتوانند با بینش وسیع و همه جانبه به مسایل نگریده و موفق به اخذ تصمیمات مناسب گردد علمای تعلیم و تربیت مشاوره را یک کوشش یادگیری می دانند که در آن فرد می آموزد که خویشتن را بشناسد. و روابط خود با دیگران را درک نماید به جهت اینکه الگوی رفتاری و ویژگی های شخصیتی از فردی به فرد دیگر فرق می کند و یک دستور العمل و نسخه واحدی را نمی توان برای همه دانش آموزان در نظر گرفت. فکر توجه به امر مشاوره در مدارس رفته رفته قوت گرفت تا رشد روانی انسانی به طرز صحیح ارایه یابد ایامی که فرد در مدرسه می باشد با سیر زمان ها از جمله مراحل بعد از جوانی فرق دارد در زمان مدرسه رفتن، یادگیری انسان به سهولت انجام می پذیرد و توجه مثبت مربیان و معلمان و کنترلی که از ناحیه آنان اعمال می شود امر بالندگی و رشد شخصی افراد را سرعت می بخشد که این موضوع در زندگی فردی، اجتماعی اشخاص مفید واقع می شود.

هدایت تحصیلی: به معنای وسیع و گسترده آن عبارت است از آگاه کردن دانش آموزان نسبت به علایق و توانایی هایشان ارائه اطلاعاتی از شاخه ها و رشته های تحصیلی، مشاغل مربوط به هر یک از آنها معرفی کلی مشاغل و اظهار نظر در باره رشته تحصیلی مناسب برای دانش آموز و پیشنهاد به خود وی، خانواده و معلم مدرسه نظام جدید آموزش متوسطه دو مشخصه دارد که در دوران قبلی مورد غفلت قرار گرفته بود آن دو عبارتند از برنامه مشاوره و هدایت تحصیلی با توجه به ملاک های عملی.

خدمات مشاوره ای: مشاوره فردی، گروهی، فعالیت درسی و تربیتی مدرسه، مشاوره و مصاحبه با خانواده، ارائه اطلاعات مربوط به بهداشت روانی، ارائه اطلاعات به مسئولین که همگی در راستای پیشگیری و حل مشکلات می باشند.

بخش دوم: ضرورت نهاد مشاوره در مدارس

همانطور که می دانیم در دهه های اخیر وجود مشاوران در مدارس مورد تأیید قرار گرفته است ولی به لحاظ عدم موفقیت آن طی سال های ۵۸-۵۰ از این سال به بعد اجرای آن متوقف ماند. با آغاز نظام جدید آموزش متوسطه از سال ۷۲-۷۱ فعالیت های مشاوره ای با عنایت به ساختار آموزشی به عنوان یکی از ارکان اصلی و اساسی آن شروع گردید ارزشیابی مستمر و مداوم این فعالیت ها و بررسی نقاط ضعف و قوت آن و ارائه پیشنهادات سازنده به منظور جبران کمبودها و نارسایی ها موجب جلوگیری از شکست مجدد کار راهنمایی و مشاوره خواهد شد. جامعه کنونی احتیاج به متخصص دارد تا مسائل تازه را عهده دار شوند و فرد باید از امکانات و مشاغل مطلع گردد تا در صورتی که حائز شرایط باشد به تصدی آن مشاغل پردازد مشاغل و مشکلات تحصیلی و روانی که نتیجه عدم شناخت استعدادها و محدودیت های دانش آموزان بر سر راه آنها هر روز آشکار می شود به معضلات دامن زده و در صورت عدم برنامه ریزی دقیق و حساب شده جامعه را با بحران های اجتماعی روبرو می سازد بنابراین در باب اهمیت موضوع توجه به نکات زیر حائز اهمیت می باشد:

۱- درباره میزان موفقیت مشاوران در ارائه خدمات راهنمایی و مشاوره ای که از اهم فعالیت مشاوران به حساب می آید در طی مدت اجرای تحقیقات آنچنانی صورت نگرفته و در نتیجه با در نظر گرفتن زمینه های ذهنی از کارآوری آن در گذشته احتمالاً قضاوت های در اذهان وجود داشته باشد که با انجام مقاله حاضر که که قسمتی از فعالیت مشاوران را در مدارس مورد حک قرار می دهد. پاسخگویی برخی از سوالات خواهد بود که در زمینه روند فعالیت مشاوران و سرمایه گذاری مالی و انسانی ناشی از آن در این مسأله وجود دارد.

۲- آیا میزان موفقیت مشاوران راهنمایی تحصیلی، ارزش سرمایه گذاری با این وسعت از نیروی انسانی تربیت یافته و امکانات و تجهیزات مالی و آموزشی در آن را دارد یعنی

ضرورتی برای آن در عمل قابل تصور است. با اجرای نظام جدید آموزش متوسطه در سال ۷۱-۷۲ پست سازمانی مشاوره در مدارس ایجاد شده و مشاوران با اجرای انواع آزمون های روانی و هوش و شخصیتی و تشکیل پرونده های تربیتی به راهنمایی و مشاوره تحصیلی دانش آموزان مشغولند که باید حاصل این فعالیت ها و هزینه ها که صرف می شود مورد بررسی قرار گیرد تا در صورت وجود نواقص و یا انحراف آن از مسیر تعیین شده مورد شناسایی قرار گرفته رفع گردد که این کار عملی نخواهد شد مگر با انجام تحقیقات که در این موضوع به آن مسأله پرداخته شود.

صاحب نظران دانش راهنمایی و برنامه ریزان آموزشی عقیده دارند که با توجه به تفاوت های دانش آموزان در هدف ها و استعداد بدنی، روانی و رغبت ها، نیاز و معلومات از یک طرف و تنوع مواد درسی، رشته های تحصیلی و نیازهای جامعه از سوی دیگر، ضرورت استفاده از راهنمایی تحصیلی به ویژه در دوره متوسطه را نمایان می سازد زیرا بهره مندی همه جانبه و گسترده از فرصت تحصیلی و امکانات اجتماعی با استفاده از خدمات راهنمایی تحصیل و مشاوره بهتری صورت می پذیرد. برنامه ریزان آموزش متوسطه در نظام جدید، قسمتی از برنامه را (که به نظر می رسد مهم تر از سایر قسمت ها باشد) به مشاوره و راهنمایی تحصیلی اختصاص داده اند زیرا آنها بر این باورند که از طریق اجرای برنامه هدایت تحصیلی نظام آموزش متوسطه را می توان به اهداف از قبل پیش بینی شده سوق داد. همان طور که می دانیم تعداد قابل توجهی از نیروی انسانی، آموزش و پرورش در دوره متوسطه تحت عنوان مشاوره دبیر راهنما بیشترین وقت خود را صرف برنامه هدایت تحصیلی می کنند. در نتیجه هزینه زیادی از این طریق متوجه آموزش و پرورش می شود توانایی ها و علاقه مندی های دانش آموزان به وسیله هدایت تحصیلی برای خودشان، خانواده شان و دیگران مشخص می شود و عدم اجرای هر یک از ملاک ها، مشکلات جدی برای دانش آموزان و دوره های کاری برای مسئولان و کار در مدرسه به دنبال دارد همچنین برای مشاوران این سوال مطرح است که آیا لحاظ کردن همه ملاک ها در هدایت تحصیلی دانش آموزان ضرورت دارد و یا کسانی که

علاقه مند به به طور اجمال مسیر مطلوب فرزندشان را در زمینه ادامه تحصیل بدانند و منتظر اقدامات نهایی مشاوره نمی شوند چه باید کرد؟

بخش سوم: تاریخچه راهنمایی و مشاوره در جهان

بند اول: تاریخچه و مشاوره در آمریکا

از لحاظ تاریخی راهنمایی به شکل جدید کار خود را از حرفه صنعت شروع کرد. در اوایل قرن بیستم وقایعی که همزمان در شهرهای بزرگ کشورهای صنعتی رخ داد شروع نهضت راهنمایی را باعث شد شهرهایی که توسعه صنعتی در آن مشکلات و ناملازمات اجتماعی را به بار آورده است. اولین مشاوره و راهنمایی ضبط شده در تاریخ تعلیم و تربیت را « دیویس » و « فرانک پارسونز » در آمریکا انجام دادند پارسونز جهت اطمینان از کارایی برای جوانان دفتر راهنمایی شغلی در شهر بوستون را تأسیس کرد به همین جهت اغلب او را پدر راهنمایی نامیدند. پارسونز معتقد بود که انتخاب شغل با عوامل بسیار وسیع و گسترده ای بستگی دارد از جمله آنها موارد زیر می باشد.

- ۱- شناسایی کامل از توانایی ها، استعدادها، رغبت ها و محدودیت های فرد
- ۲- شناسایی مشاغل متعدد و آگاهی از عوامل که به موفقیت و رضایت شغلی منجر می شوند.
- ۳- ایجاد سازش منطقی بین خصوصیات شخص و حرفه ای عبارت از کمک به فرد می باشد.

در سال ۱۹۱۳ نهضت نوپای راهنمایی که از نظر تعداد و خصایص رشد چشمگیری کرده بود، زمینه تأسیس انجمن ملی راهنمایان شغلی و دو سال بعد از آن هم، نشر اولین مجله راهنمایی شغلی را فراهم کرد (شفیع آبادی ۱۳۷۵) در سال ۱۹۱۴ کلی برای اولین بار اصطلاح راهنمایی تحصیلی را به کار برد. با در نظر گرفتن این دیدگاه، باید آموزش و پرورش از نظر

هدف، روش و نتایج تفاوتی با راهنمایی ندارد و هر دو مشابه هم می باشند در سال ۱۹۱۶ ترجمه اولین تست هوش عمومی توسط « لوئیس ترمن » و همکارانش در دانشگاه استنفورد بینه و همکارانش تئودور سیمون در سال ۱۹۰۵ معرفی شده بود گیبسون و میشل (۱۹۹۰) اثر پذیری عمیق نهضت راهنمایی مدارس را از پیدایش و گسترش آزمون های روانی گروهی استاندارد که از علم روانشناسی حاصل شده بود را یادآوری می کنند در سال ۱۹۲۰ « ویلیام پراکتور » با ارائه این نظر که راهنمایی عامل واسطه ای است در کمک به دانش آموزان برای مواجهه با فشار های زندگی و مدرسه، مقدمات پذیرش راهنمایی تحصیلی را پی ریزی کرد (شفیع آبادی ۱۳۶۶)

موسسه ای در دانشگاه مینوسوتا در آمریکا ایجاد شد تا چاره ای بریا نابسامانی های حاصل از بحران بیکاری پایین بودن سطح زندگی کارگران که در خلال جنگ جهانی گسترش یافته بود پیدا کند لذا پاترسن و همکارانش در آن موسسه در سال ۱۹۳۱ در صدد برآمدند تا از طریق اجرای برنامه های جامعی هدف های زیر نایل آیند:

- ۱- با استفاده از آزمون های متعدد، استعداد های افراد بیکار، به طور کامل شناسایی شود.
- ۲- تدارک و اجرای برنامه های مناسب برای آموزش مورد بیکاران مد نظر قرار گیرد.
- ۳- مشاغلی که احتمالاً می توانست با توجه به شرایط موجود زمان، شاغلان را از موفقیت بیشتری برخوردار سازد، شناسایی شوند (شفیع آبادی ۱۳۷۵)

فینگولد در سال ۱۹۴۷ طی مقاله ای در مجله « مروری بر مدرسه » چنین ابراز کرد که مشاوره و راهنمایی نمی تواند صرفاً به هدایت تحصیلی اکتفا کند. هدف او باید فراتر از این باشد و وجود کودک را در نظر بگیرد همچنین ترکسلر در همان نشریه به گرایش های رو به ظهور

راهنمایی را در یازده بند عنوان کرد که آموزش راهنمایان، راهنمایی را به عنوان وظیفه هیأت آموزشی دانست، همکاری با خانواده، جمع آوری و ثبت اطلاعات مربوطه به دانش آموزان و استفاده از مقیاس های عینی از آن جمله اند (گیسون و میشل ۱۹۹۰) گنیزبرگ اقتصاددان معروف و همکارانش در سال ۱۹۵۱ با انتشار کتابی تحت عنوان «انتخاب یک حرفه» چندین تأثیر مهم در پیشرفت مبانی و اصول راهنمایی و مشاوره شغلی و حرفه ای را سبب شدند یکی از این تأثیرات، بیان برخی نظریه های شغلی بود. که خود گام جدیدی در این راه محسوب می شد. از آن زمان اعتقاد بر این بود که انتخاب شغل در آخرین سال های دبیرستان انجام می پذیرد (شفیع آبادی ۱۳۷۵) هارولد مک کالی ۱۹۶۵ معتقد بود برای اینکه مشاوران مدارس بتوانند به سوی حرفه ای شدن کامل پیش بروند نباید همانند مشاوران گذشته که نقش فن آور داشتند عمل نمایند بلکه نقش رایزن و مستشار و عامل تغییر را ایفا کنند این جهت گیری مستلزم مطالعه وسیع پویایی های تغییرات اجتماعی و فرهنگی است در سال (۱۹۷۳) کمیسیون ملی اصلاح آموزش متوسطه آمریکا گزارش خود را با ۳۲ توصیه برای بهبود آموزش متوسطه منتشر کرد. اکثر توصیه ها اشاره به عملکرد مدارس متوسطه داشت از جمله برابری تمامی دانش آموزان بدون توجه به نژاد و جنس، آموزش شغلی، کار گماری.

بند دوم: تاریخچه راهنمایی و مشاوره در اروپا

ارائه خدمات راهنمایی به تدریج در مدارس و موسسات متعدد سایر نقاط جهان نیز رواج یافت و هر کشوری بر اساس نیازها و امکانات خود، از راهنمایی به نوعی استفاده کرد به عنوان مثال مرکز راهنمایی شغلی در بلژیک در سال ۱۹۱۴ شکل گرفت (شفیع آبادی ۱۳۶۷) راهنمایی رد بلژیک به صورت راهنمایی شغلی آغاز گردید و سپس سایر جنبه از جمله جنبه های تحصیلی روانی، اجتماعی، بهداشتی، پزشکی را در بر گرفت. از سال ۱۹۴۷ مراکز در این کشور تحت عنوان مرکز روانی، پزشکی، اجتماعی با علامت اختصاری P.N.M.S تحت نظارت وزارت آموزش ملی تأسیس یافته و به تدریج گسترش پیدا کرده است (حسینی ۱۳۷۰)

بخش سوم: تاریخچه مشاوره در ایران

بند اول: راهنمایی مشاوره در ایران قبل از انقلاب اسلامی

به طور کلی راهنمایی در ایران تاریخچه ای بسیار طولانی دارد و از گذشته دور چه در خانواده و چه در نظام آموزشی به صورت های مختلف اعمال می شده است (شفیع آبادی ۱۳۶۷) و در ایران قبل از اسلام چون فرزندان طبقات کشاورزان، پیشه وران و بازرگانان از آموزش محروم بوده اند تنها تحت راهنمایی و آموزش پدران خود، شغل خانوادگی را می آموختند. بعد از انقراض سلسله ساسانیان و روی آوردن اکثر ایرانیان به دین اسلام دانشمندان بزرگی در عرصه تعلیم و تربیت ظهور کردند که یکی از آنها ابو علی سینا می باشد تأکید او بر رعایت تفاوت های فردی دانش آموزان و سنجش هوش و استعداد آنها توسط معلم می باشد عطاران (۱۳۷۱) نظر ابو علی سینا را چنین بیان می کند:

پس بنا بر نظر این استاد « پیش از تعلیم، باید طبع و قریحه (شاگردش را سنجید و هوشش را بیازمایید، پس مناسب ذوق و استعدادش برای وی از هنرها و صنایع انتخاب نماید و پس از آن که یکی از هنرها و صنعت را برای شاگردش برگزید از اندازه میل و شاگردش نسبت به آن اطلاع حاصل کند با آنکه قریه از ضرورت توجه معلم به شناخت شاگردش جهت تعلیم و تربیت و اشتغال آتی او، در فرهنگ جامعه ایرانی اسلامی می گذرد، بنا به راهنمایی منظم که فراگیر باشد سابقه خیلی کوتاهی دارد راهنمایی مبتنی بر طرح و نقشه در سال ۱۳۳۲ با کمک وزارت کار و سازمان صنایع کشور و هیأت عمران بین المللی برای انتخاب و انتصاب صحیح کارمندان در ایران آغاز شد. پس از تهیه آزمون روانی و تأسیس دوره ای کارآموزی گزینش کارکنان برخی وزارتخانه ها و ارتش به آن طریق انجام شد در سال ۱۳۳۴ دایر تحقیقات روانشناسی در اداره مطالعات و برنامه ای وزارت آموزش و پرورش بوجود آمد و چندین آزمون هوشی و روانی در آن دایره تهیه گردید همچنین این اداره وظیفه تشخیص کودکان عقب مانده در مدارس را بر عهده داشت این موسسه بعد از مدتی فعالیت تعطیل شد (شفیع

آبادی ۱۳۶۷) در کنفرانس های فرهنگی که در سال ۱۳۳۷ در مشهد و آبادان تشکیل گردید تأسیس دوره راهنمایی تحصیلی در آموزش و پرورش به منظور کمک به دانش آموزان برای انتخاب رشته تحصیلی و اشتغال آینده آنان ضروری شناخته شد بنا به تشخیص این ضرورت مرکز راهنمایی دانش آموزان در اداره کل تعلیمات متوسطه منظور شد و از سال ۱۳۳۸ و با اعزام تعدادی از کارشناسان وزارت آموزش و پرورش به خارج از کشور مقدمات گشایش دفتر برنامه ریزی راهنمایی تحصیلی و در نهایت اجرای برنامه راهنمایی تحصیلی در ایران مهیا گردید (شفیع آبادی ۱۳۶۷) مدارس راهنمایی تحصیلی برای اجرای برنامه های تربیتی و آموزشی مناسب به منظور شناخت استعدادها و رغبت های دانش آموزان و هدایت آنان به رشته های مناسب تحصیلی و شغلی تأسیس شدند مشاوران که جزء افراد فعال این مدارس بودند وظیفه داشتند که به دانش آموزان کمک کنند تا خصوصیات و ویژگی های خویش را بشناسند و در باره رشته های تحصیلی و مشاغل اطلاعات ضروری را کسب کنند.

اولین گام برای اجرای برنامه راهنمایی با افزودن فصلی به آیین نامه دبیرستان ها در تیر ماه ۱۳۳۸ برداشته شد. فصل الحاقی تحت عنوان «راهنمایی» شامل همه (مواد ۲۸ تا ۳۸) بود که فصل سوم آیین نامه مورد اشاره به شرح زیر می باشد. (حسینی ۱۳۷۰)

فصل الحاقی به آیین نامه دبیرستان ها در زمینه اجرای برنامه راهنمایی: ماده ۲۸ بیان می کند: دبیرانی که تحت عنوان دبیر راهنما به منظور کشف و پرورش استعداد و هدایت هر یک از دانش آموزان کلاس های دوره اول (بعدها دوره اول دبیرستان به دوره راهنمایی تحصیلی تغییر نام یافت) و رفع اشکالات آنان انتخاب می شود. ماده ۲۹ برای به دست آوردن اطلاعات لازم درباره دانش آموزان از طریق زیر تأکید می کند.

۱- والدین با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه، به سایر دبیران و محیط زندگی دانش آموزان با استفاده پرسشنامه و مصاحبه، به سایر دبیران و محیط زندگی دانش آموز

۲- تکمیل پرونده دانش آموزان با توجه به اطلاعات فوق و حفظ اسرار

۳- آشنایی دانش آموزان با مشاغل

۴- همکاری با سایر دبیران

۵- شرکت در شوراها و همکاری با انجمن خانه و مدرسه در ماده ۳۰ به شرایط دبیر راهنما اشاره شده که آشنایی با اصول تعلیم و تربیت، قدرت رهبری، رازدار بودن، اولیا بودن، داشتن حد اقل سه سال سابقه تدریس و داشتن ساعت کافی تدریس و کلاس درس (کلاس هایی که راهنمایی آن را بر عهده می گیرد) از جمله آن شرایط می باشد البته رعایت جنس در صورت امکان الزامی است.

ماده ۳۱ تصریح می کند که دبیر راهنما به پیشنهاد رئیس دبیرستان و تصویب شورای دبیران برای یک سال انتخاب شود و شش ساعت از ساعت رسمی تدریس به این امر اختصاص می یابد.

ماده ۳۲ به ظایف سایر دبیران در خصوص راهنمایی اشاره می کند که باید با دبیر راهنما همکاری نموده و به امتداد و علاقه دانش آموزان جهت راهنمایی به رشته تحصیلی توجه کنند ماده ۳۳ وظایف رئیس دبیرستان را در همکاری با دبیر راهنما تسهیل کار آنان، تهیه وسایل مورد نیاز، نظارت برای راهنمایی و برقراری رابطه با مرکز راهنمایی وزارت فرهنگ آموزش و بیان کنند.

ماده ۳۵ بیان می کند که محتویات پرونده تحصیلی و تربیتی هر دانش آموز محرمانه است و فقط باید در دسترس دبیران مربوطه و مدیر و معاون دبیرستان قرار گیرد ماده ۳۶ تأکید می کند که در صورت انتقال دانش آموزان پرونده تحصیلی وی باید مستقیماً به دبیرستان جدید فرستاده شود. علی رغم افزوده شدن فصل مورد اشاره به آیین نامه دبیرستان ها، علت عدم آگاهی مدارس تصمیم گرفته شده اجرای این برنامه تا فراهم آمدن وسایل و نیروی انسانی متخصص به تعویق افتد. ابتدا چند مدرسه تهران و آبادان برای اجرای آزمایشی انتخاب شوند و

اقداماتی جهت آموزش افراد از طریق تشکیل جلسات متعدد به عمل آمد. با این وجود مرکز راهنمای اداره کل تعلیمات متوسطه به علل مختلف منحل شد. (اردیبهشت ۱۳۷۵) در سال ۱۳۴۷ وزارت آموزش و پرورش اقدام به تأسیس دفتر برنامه ریزی راهنمایی تحصیلی نمود. این دفتر وظیفه داشت تا مقدمات اجرای برنامه راهنمایی و برنامه ریزی دوره راهنمایی تحصیلی که از سال ۱۳۵۰ قرار بود شروع شود فراهم نماید این دفتر برای فراهم نمودن امکانات اجرایی برنامه راهنمایی دست به اقداماتی زد که مهم ترین آنها به نقل از حسینی (۱۳۷۰) به شرح زیر اشاره می شود.

۱- جذب تعدادی از فارغ التحصیلان رشته های مشاوره و راهنمایی دانشسرای عالی برنامه ریزی راهنمایی.

۲- آماده کردن ۳۶۰ نفر از فارغ التحصیلان رشته های مشاوره و راهنمایی علوم تربیتی و روانشناسی جهت انتصاب در سمت مشاوره راهنمایی

۳- آماده کردن پرونده تحصیلی، فرم ها پرسشنامه های مختلف و توزیع آنها جهت استفاده مشاوران در مدارس راهنمایی

۴- تهیه تست هوش استاندارد شده جهت اجراء مدارس راهنمایی

۵- تهیه شرح وظایف مشاوران تا سال ۱۳۴۵. بافت آموزش و پرورش به شرح زیر بوده است.

الف) آموزش ابتدائی: این دوره از هفت سالگی شروع و یک دوره شش ساله را شامل می شود.

ب) آموزش متوسطه: این دوره دو مرحله سه ساله بود که در مراحل برنامه های نظری و فنی حرفه ای مشترک اجرا می شد ولی در مرحله دوم شامل برنامه های نظری و فنی و حرفه ای به طور جداگانه بود. برنامه نظری شامل چهار رشته و برنامه فنی و حرفه ای شامل سه بخش بود.

ج) آموزش عالی: از سال سیزدهم تحصیلات رسمی دانشجویان شروع می شود و بر حسب رشته های تحصیلی طی سه ساله لیسانس و طی شش سال به اخذ دکترا نایل می شوند (صافی ۱۳۶۸) بعد از سال ۱۳۴۵ ساخت آموزش و پرورش عبارت بودند از:

۱ - دوره آموزش ابتدائی: یا مرحله اول آموزش همگانی که از شش سالگی شروع می شود و شامل پنج سال تحصیلی رسمی می شود.

۲ - دوره راهنمایی تحصیلی: یا مرحله دوم آموزش همگانی که شامل تحصیلات سه ساله بود.

۳ - دوره آموزش متوسطه: شامل بخش های نظری و فنی و حرفه ای و کشاورزی بوده و مدت آن چهار سال طول می کشد.

بند دوم: راهنمایی و مشاوره در ایران بعد از انقلاب اسلامی تا اجرای نظام جدید آموزش متوسطه

به دنبال پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ برنامه راهنمایی نیز مانند سایر برنامه ها با توجه به هدف های جدید تعلیم و تربیت مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت. ابتدا در وظایف مشاوران تجدید نظر شد و عنوان معلم مشاور بر اساس بخش نامه ای که در تاریخ ۵۸/۵/۳ صادر شد بر مشاوران اطلاق گردید بر اساس این بخش نامه مشاوران می بایست ۱۲ ساعت از موظفی خود را با امر تدریس بپردازند. به اعتقاد احمدی به نقل از برومند (۱۳۵۷) انجام امور غیر مشاوره ای توسط مشاوران در مدارس که به علت عدم آشنایی مسئولان مدرسه در اجرای برنامه های آموزشگاه در آورده بود و لزوم طرفی ملاک هدایت تحصیلی دانش آموزان به رشته های

مختلف تحصیلی فقط نمرات مأخوذه آنان در سه سال راهنمایی بود که این کار مشاوران را به صورت افرادی که به جمع و تفریق و معدل گیری نمرات مشغول اند در آورده بود عملکرد متنوع و پراکنده مشاوران، مسئولین مدارس و معلمین را نسبت به خدمات مشاوره ای بدبین کرد و نتیجه پراکندگی فعالیت ها و عدم کار آیی برنامه مشاوره و راهنمایی منجر به برجیده شدن برنامه شد.

بند سوم: شروع مجدد فعالیت های مشاوره و راهنمایی

پس از لغو برنامه مشاوره و راهنمایی در سال تحصیلی ۵۹-۱۳۵۸ و بکارگیری مشاوران در سمت های دیگر، اقدامات پراکنده ای در خصوص مشاوره و راهنمایی صورت گرفت شروع مجدد فعالیت های مشاوره در آموزش و پرورش به طور رسمی از سال ۱۳۶۴ می باشد. در آن زمان به لحاظ نیاز مبرم به مراجعی جهت رسیدگی به مشکلات دانش آموزان در سطح منطقه آموزشی و هسته مشاوره در سطح استان بود. جهت نظم بخشیدن به فعالیت های مشاوره ای استان ها در سال ۱۳۶۹ دفتر مشاوره و تحقیق (دفتر مشاوره و برنامه ریزی) در حوزه معاونت پرورشی وزارت آموزش و پرورش ایجاد شد. از همان زمان فعالیت های مشاوره ای و تحقیق متولی این برنامه بود (نظام مشاوره مدارس ۱۳۷۳)

بند چهارم: طرح جدید مشاوره در ایران (مشاوره نظام جدید)

بی توجهی به نیازهای دانش آموزان و جامعه که از تنگناها و مشکلات نظام آموزشی در دوره متوسطه ناشی می شد مسئولان فرهنگی و آموزشی کشور را بر آن داشت که برای حل معضلات نظام آموزش اقدام جدی به عمل آورند. در سال ۱۳۶۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی به پیشنهاد وزارت آموزش و پرورش، شورای تغییر بنیادی نظام آموزش و پرورش، نمایندگی از کمیسیون آموزش و پرورش مجلس، شورای آموزش و پرورش، سازمان برنامه و بودجه و سه نفر از اعضای شورای انقلاب فرهنگی و دو نفر از فرهنگیان بود مأمور انجام بررسی های لازم و ارائه طرح بنیادی نظام آموزش و پرورش کرد (کلیات نظام جدید ۱۳۷۳) حاصل بررسی

ها، نظر خواهی ها، بازدیدها و بحث و تبادل نظر با کارشناسان و متخصصان به صورت طرح کلیات نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران در خرداد ۱۳۶۷ به تصویب شورای مذکور رسید و در تیر ماه ۱۳۶۸ شورای عالی انقلاب فرهنگی، کلیات طرح مذکور را تأیید کرد و هیأتی را برای تهیه برنامه های اجرائی لازم مأمور کرد (کلیات نظام جدید ۱۳۷۳)

بند پنجم: راهنمایی و مشاوره در نظام جدید آموزش متوسطه کشور

طرح راهنمایی و مشاوره در نظام جدید آموزش متوسطه در تاریخ ۷۱/۶/۱۱ جهت اجرا به ادارات کل آموزش و پرورش استان ها ابلاغ شد. محتوی این طرح را با توجه به کلیات نظام جدید ۱۳۷۳ به شرح زیر ارائه می دهیم:

۱- برای هر نفر از دانش آموزی ساعت کار راهنمایی و مشاوره در نظر گرفته می شود که به طور مساوی بین مشاوران و دبیران راهنمایی تقسیم خواهد شد. در این طرح مشاوران و دبیران راهنمایی جهت رسیدگی به مسائل تحصیلی دانش آموزان زیر نظر مشاور انجام وظیفه خواهند کرد.

۲- مشاور باید دارای این شرایط باشد:

در استخدام رسمی وزارت آموزش و پرورش بوده و از سلامت اخلاقی، حرفه ای و حسن شهرت برخوردار باشند و افراد غیر رشته مشاوره، حداقل از درجه لیسانس در رشته برنامه ریزی امور تربیتی، روانشناسی، علوم تربیتی و امور تربیتی با حداقل سه سال و مربی امور تربیتی با پنج سال سابقه برخوردار باشند.

۳- از میان دبیران شاغل در هر مدرسه، تعدادی از دبیران که از صلاحیت اخلاقی و حسن شهرت برخوردار هستند و دارای درجه لیسانس و بالاتر با حداقل پنج سال سابقه اشتغال در آموزش و پرورش می باشند می توانند داوطلبانه به عنوان دبیر راهنما مشغول کار شوند.

- ۴- جهت به جریان افتادن برنامه مراحل توجیهی و آموزشی زیر اجرا می شود:
- شرکت یکی از کارشناسان مشاوره و یکی از مشاوران هر استان در برنامه آموزشی - توجیهی متمرکز
  - اجرای دوره مشابه در هر استان توسط افراد فوق برای کلیه مشاوران
  - توجیهات لازم برای دبیران راهنما، توسط مشاور مربوط
- ۵- دفتر مشاوره و برنامه ریزی مجری این طرح می باشد که با هماهنگی دفاتر ذیربط در سایر معاونت های وزارت آموزش و پرورش به برنامه ریزی و نظارت بر امور می پردازد.
- ۶- هر مشاوره ضمن عهده دار بودن، پاسداری از ارزش های اسلامی و انقلابی و همکاری در ایجاد فضای سالم تربیتی، سیاسی و اخلاقی در بین دانش آموزان موظف به انجام وظایف ذیل می باشد
- جمع آوری اطلاعات در باره امکانات تحصیلی منطقه و ارائه آن به دانش آموزان
  - بررسی موقعیت دانش آموزان در ارتباط با هر درس، کلاس و سایر دانش آموزان
  - جمع آوری اطلاعات لازم از طریق نهادهای ذیربط در زمینه امکانات و نیازمندی های شغلی جهت ارائه به دانش آموزان و اولیاء آنان.
- دبیران راهنما عهده وظایف زیر می باشند:
- هماهنگی مشاور و عملکرد در چهارچوب برنامه کاری مربوط در هر یک از دروس
  - برقرای ارتباط با دبیران و بررسی چگونگی فعالیت دانش آموزان در هر یک از موضوعات درسی

- راهنمایی دانش آموزان جهت انتخاب واحدهای درسی و ارائه اطلاعات به آنها در باره توانایی ها، استعدادها و رغبت ها بر اساس پرونده تحصیلی و اطلاعات دیگر برای انتخاب رشته و آشنایی با مشاغل

- تشکیل پرونده تحصیلی برای هر یک از دانش آموزان تحت پوشش

- ارتباط با والدین دانش آموزان در زمینه مسایل درسی و انتخاب رشته تحصیلی

هدف از هدایت تحصیلی، راهنمایی و هدایت دانش آموزان به مناسب ترین شاخه یا رشته تحصیلی بر اساس استعداد و علاقه آنان و به تناسب امکانات و نیاز های کشور می باشد.

با استفاده از آیین نامه هدایت تحصیلی که در کتاب کلیات نظام جدید (۱۳۷۳) قید شده به چگونگی هدایت تحصیلی در نظام جدید آموزش متوسطه می پردازیم:

وظایف مشاور در خصوص هدایت تحصیلی دانش آموزان:

بخش چهارم: استعداد و رابطه آن با پیشرفت تحصیلی

به نظر بروس ئی شرتز، مردم از بسیاری جهات از همدیگر متفاوتند که یکی از مهم ترین آنها استعداد می باشد اکثر ما واقعیت عدم تساوی توانایی ها را تشخیص داده و آن را مسلم می دانیم هر یک از ما توانایی های طبیعی معینی داریم که در حین رشد مانع از توسعه می دهیم شناخت توانایی های دخیوش باعث می شود که زندگی را به نحوی طرح ریزی کرد که بتوان حد اکثر استفاده را از آن برد. (زندگی پور ۱۳۶۹)

آزمون استعداد: گیسبون و میشل ۱۹۹۰ چنین بیان می کنند که آزمون استعداد از لحاظ نظری توانایی بالقوه فرد را برای پیشرفت در یک فعالیت معین و یا میزان یادگیری او را در آن فعالیت اندازه می گیرد.

در موارد زیر می توان از آزمون استعداد استفاده کرد:

۱- شناسایی توانایی های بالقوه ای که شخص از آنها آگاهی ندارد.

۲- ایجاد انگیزه رشد توانایی های خاص یا بالقوه خاص

۳- پیش بینی سطح موفقیت تحصیلی یا شغلی که شخص می تواند انتظار آن را داشته باشد.

آنچه در این میان مهم است موارد فوق الذکر ، کاربردهای بالقوه است و تنها در شرایط بهینه صورت می گیرد شرایطی که لازمه آن در درجه اول استفاده از ابزار های اندازه گیری مناسب و هماهنگ با نیازهای مراجع است همچنین باید توجه داشت که ممکن است سطح نمره شخص در یک آزمون در زمان های مختلف یکسان نباشد.

بخش پنجم: هوش و رابطه آن با پیشرفت تحصیلی

پدیده هوش بارزترین فعالیت قوای در بشر است که قدرت سازش او را با محیط میسر می سازد. روانشناسان تربیتی تصور می کنند هوش کیفیتی است که سبب موفقیت تحصیلی می شود و بدین سبب یک نوع استعداد تحصیلی به شمار می آید این گروه به منظور توجیه نظر به خود اشاره می کند که کودکان باهوش نمرات بهتری در دروس خود خود میگیرند. روند پیشرفت تحصیلی چشمگیری نسبت به افراد کم هوش دارند.

(اعظمی ۱۳۶۶) گیج و برلانیز ۱۹۸۸ هوش را یکی از مهم ترین عوامل تعیین کننده پیشرفت تحصیلی میدانند ما هوش را با آزمون های هوشی اندازه می گیریم به پاسخ های دانش آموزان در آزمون ها نمره داده می شود پس از این نمره ها به نوعی نمره به هنجار شد تبدیل و بر حسب هنجار های آزمون تفسیر می شود. محتوای آزمون های هوش و معمولاً به روشنی و مستقیم آموزش داده نمی شود اما محتوای آزمون های پیشرفت تحصیلی آموزش داده می شود آزمون هی هوش، بیشتر توانایی ها سیال و آزمون های پیشرفت تحصیلی دانش آموزان اندازه می گیرد با این حال ما می بینیم نتایج این دو همبستگی بالایی نشان می دهد (منبع قبلی) وقتی که رفتارهای ورودی شناختی دقیق برای یک درس یا مجموعه ای از تکالیف یادگیری

مشخص شوند معلوم می شود که اندازه های هوش عمومی یا استعداد تحصیلی، توانایی بیشتری برای پیش بینی ندارند بلوم (۱۹۸۲) نشان می دهد که همبستگی بین نمره هوش و پیشرفت تحصیلی در خواندن یا حساب در سال های متوالی در دبستان حدود $+۰.۵۰$ است، در حالیکه همبستگی بین اندازه های خواندن با حساب بین ۰.۷۰% و $+۰.۸۰\%$ است، بدین طریق تنها ۲۵ درصد واریانس پیشرفت تحصیلی بوسیله هوش قابل توجیه است. بلوم (۱۹۸۲) بین شواهدی ارائه شده که نشان می دهد وقتی که پیشرفت قبلی ثابت نگه داشته شود همبستگی بین خواندن و هوش به ۰.۳۰% تقلیل می یابد همچنین بلوم از لاوین (۱۹۶۵) نقل می کند که آزمون های هوش عمومی همبستگی های حدود $+۰.۵۰$ با پیشرفت در درس های مختلف دارند و احتمال می رود این همبستگی در دوره دبستان بیشتر و در دوره دبیرستان و دانشگاه کمتر باشد.

بخش ششم: رغبت و رابطه اندازه آن با پیشرفت تحصیلی

از علایق یا رغبت ها معمولاً به عنوان دوست داشتنی ها و دوست نداشتنی های فرد یا احساس شدید عاطفی او و یا به عنوان علایق وی، در باره یک موضوع تعریف شده است. رغبت ها همیشه ثابت نیستند خصوصاً در دوره قبل از نوجوانان همچنین علایق از نظر شدت متفاوت اند (نسبی) شخص می تواند ترجیحات نسبی خود را برای رغبت ها یا فعالیت های مختلف اظهار یا رتبه بندی نماید. دانالد سوپر یکی از رولنشناسان دانشگاه کلمبیا، رغبت ها را بر حسب طریقه ای درباره آنها کسب اطلاعات می شود به چهار گروه تقسیم می کند (زندگی پور ۱۳۶)

- ۱- رغبت های اظهار شده: فرد اظهار دارد که به فعالیتی علاقه مند است مثلاً من ماهی گیری را دوست دارم غالباً بی اعتبارند و صرفاً امیال گذاری را منعکس می سازد.
- ۲- رغبت های آشکار: به هر طریق که علایق واقعی آشکار می شود، اما برای همیشه و برای بعضی از افراد این رغبت ها می تواند واقعی نباشند.

۳- رغبت های تست شده: فرض بر این است که اگر شخصی مطلبی را بداند و در تست مربوطه نمره خوب بگیرد به آن موضوع علاقه مند است.

۴- رغبت های سیاهه شده: وقتی که فرد از بین فعالیت آنهایی را که دوست دارد انتخاب نماید. (شعاری نژاد ۱۳۶۴) رغبت ها جنبه شخصی یا فردی دارند و تغییر آن ها به عواملی بستگی دارد که مهم ترین آنها به نقل از شعاری نژاد (۱۳۶۴) در دوره نوجوانی عبارت اند از: ۱- سن: با افزایش، فرد بهتر می تواند رغبت هایی را انتخاب کند ۲- رشد و نمو: وضع رشد بدنی خاص نوجوانان در رغبت هایش مؤثر است ۳- جنس: تفاوت های جنسی در رغبت ها از یک طرف به وضع بدنی و از طرف دیگر به نفوذهای فرهنگی بستگی دارد. ۴- تفریحات نوجوانان تیز هوش متنوع تر از نوجوانان کم هوش است ۵- محیط: محیط از طریق چیزهایی مورد علاقه و تأثیرات فشارهای فرهنگی بر نوجوانان مؤثر است

۵- وضع اقتصادی و اجتماعی خانواده (شعاری نژاد ۱۳۶۴)

بخش هفتم: نظر دبیران و زابطه آن با پیشرفت تحصیلی

تعلیم از تلفیق و انتقال معلومات به اذهان شاگردان می باشد. معلم می کوشد که از راه تربیت راه را برای استعداد و قوای انسان، از درون او برای بحث و کاوش باز کند. تعلیم در صورتی تکمیل می شود که معلم در ضمن توجه به ذهن شاگرد، شوق و تمایل به علم و عمل و اهتمام به آن دو را در نفوس شاگرد بیدار کند (حجتی ۱۳۷۴) کارل راجرز تدریس را به روان درمانی تشبیه می کند و می گوید همان طور که در روان درمانی بیمار خویش را درمان می کند و روانشناس فقط به او کمک می کند تا به مشکلات و استعدادهای خود جهت رفع آن مشکلات پی ببرد، در تدریس نیز دانش آموز مطالب را فرا می گیرد و معلم فقط به او کمک می کند به هدف های آموزشی نزدیک گردیده و موفق شود (بدری مقدم ۱۳۷۴) یکی از عواملی که معلم را در ارائه مطالب درسی کمک فراوان می کند تسلط او بر اطلاعاتی است که

قصد آموزش آنها را دارد گیج و برلانیز (۱۹۸۸) می گویند انتظارات معلمان از دانش آموزان می توانند اثرات قابل توجهی بر موفقیت دانش آموزان داشته باشد. این انتظارات تا حد زیادی از طریق هنجارها شکل می گیرد. بلوم (۱۹۸۲) بیان می کند یادگیری آموزشگاهی در سراسر دنیا به صورت یادگیری گروهی انجام می گیرد معلم مسئولیت یادگیری یک گروه حدود ۳۰ الی ۴۰ نفری از یادگیرندگان را بر عهده دارد. در حالیکه بیشتر یادگیری به صورت گروهی انجام می گیرد و تدریس پایه پای معلم و مناسب با سرعت اوست. مقدار کمی از آموزشگاه ها سعی بر این دارند که امر تدریس و یادگیری جنبه انفرادی بدهند. در حال حاضر روش های یادگیری در سراسر دنیا بیشتر جنبه موضوع مداری دارد. یعنی از یادگیرندگان انتظار می رود که دروسی از قبیل حساب ، خواندن ، علوم اجتماعی، زبان خارجی و مانند اینها را یاد بگیرند (سیف ۱۳۶۳)

بخش هشتم: نقش مشاوران مدارس و رابطه آن با پیشرفت تحصیلی و حل مشکلات دانش آموزان

بروس ئی شرتز، هدف اصلی مشاور در کمک به دانش آموزان در درک خویشتن، روابط فرد با دیگران و دنیایی است که در آن زندگی می کند، بیان می دارد. بدین ترتیب مشاور علاوه بر دارا بودن صلاحیت و توانایی های علمی و حرفه ای به انسان ها علاقه مند بوده و بتواند همدلی و رابطه مطلوب را با افراد برقرار نماید. جایگاه راهنمایی و مشاوره در هر نظام تربیتی و آموزشی، به ویژه در جامعه پیچیده معاصر یک ضرورت اجتناب ناپذیر تاریخی و اجتماعی است. با توجه به تغییرات بنیادی در ساختار نظام آموزش و پرورش کشور، این ضرورت بیش از پیش محرز گشته است (کلیات نظام جدید ۱۳۷۳) هر جا آموزگاهی بالطبع مسائل متعدد تربیتی، تحصیلی، خانوادگی، شغلی و ... نیز وجود دارد لذا دست یابی به این ابزار معتبر علمی، که بتوان با تلاش نظام دار و هدفمند به شناخت صحیح و زمینه شغلی مناسب صورت پذیرد، از عمده ترین وظایف راهنمایی و مشاوره در آموزشگاه است. به منظور برآورده شدن منظور فوق پرونده تربیتی - تحصیلی تحیه شده که با همکاری مشاوره، دبیر راهنما و دیگر عوامل تربیتی و

آموزشی تکمیل می گردد (بخشنامه پرونده تربیتی - تحصیلی ۷۳/۶/۲۳) اطلاعات مورد نیاز این پرونده با استفاده از ابزارهای علمی سنجش و اندازه گیری مانند پرسشنامه، مصاحبه، آزمون های استاندارد شده و ... به دست می آید این عمل منجر به شناخت همه جانبه از ویژگی های دانش آموز خواهد شد بنا بر این مشاور با ملاحظه پرونده تربیتی و تحصیلی، خود را که حد اکثر امتیاز آن ۱۰ می باشد در هدایت تحصیلی اعمال می کند تا این امر به هدایت مطلوب تحصیلی دانش آموز و در نتیجه به موفقیت آتی او کمک کند.

بند اول: اهمیت و ضرورت توجه به راهنمایی و مشاوره در سازمان آموزش و پرورش

یکی از نهادهای اجتماعی نهاد آموزش و پرورش است که مسئولیت مهمی در تربیت کودکان و نوجوانان بر عهده دارد از همین جا به خوبی معلوم می شود امروزه آموزش و پرورش بیشتر به شکل رسمی و شهری و سازمان یافته در سطحی گسترده جریان دارد ارتباطی تنگاتنگ با رشد اخلاقی، فرهنگی، اجتماعی و توسعه ی علمی، صنعتی و اقتصادی دارد. نگاه گسترده به نقش آموزش و پرورش به عنوان عاملی مؤثر در فعلیت بخشیدن به امکانات بالقوه و ذاتی افراد، انتقال اندوخته تجارب گذشتگان، آرایه ارزش های مطلوب، افزایش معلومات و ایجاد مهارت های لازم در افراد برای زندگی و بالاخره تسهیل سیر حرکت وجودی آدمی به سوی کمال و قرب الی الله، اهمیت امروزه ی این نهاد اجتماعی را بیش از پیش نشان می هد. گسترش کمی آموزش و پرورش نشانگر گرایش و استقبال همگان به اثر بخشی این نهاد و گسترش کیفی آن ناشی از توسعه معارف، علوم و رشد بی وقفه ی تکنولوژی است که این دو بر پیچیدگی و ظرافت جریان آموزش و پرورش افزوده است. بنابراین برای تحقق اهداف تعلیم و تربیت و رشد شخصیت کودکان، نوجوانان باید از خدمات راهنمایی به خوبی استفاده کرد. نقش راهنمایی در آموزش و پرورش افراد به حدی است که عده ای از دانشمندان آن را مترادف تعلیم و تربیت گفته اند و بعضی راهنمایی را تسهیل کننده ی جریان تعلیم و تربیت می دانند. اگر تربیت را به معنی نشو و نما دادن، زیاد کردن، برکشیدن و مرغوب یا قیمتی ساختن

و به حد اعتدال سوق دادن آدمی بدانیم ، و اگر تعلیم را رشد دادن آدمی در بعد شناختی و عقلانی ، تزکیه را پاکسازی نفس آدمی برای رشد یافتن ، و غرض از هر سه راه را (رشد دادن آدمی) و تحقق گوهر آدمی بدانیم ، راهنمایی را امری بسیار مؤثر و تسهیل کننده ی جریان رشد و کمال آدمی خواهیم یافت.

بند دوم: اهمیت مشاوره در حل مشکلات دانش آموزان

انسان تنها موجودی است که با همنوعان خود به تبادل نظر می پردازد و برای شناخت و حل مشکلات خود با آنان مشورت و از راهنمایی آنان استفاده می کند. راهنمایی و مشورت در طول زندگی آدمیان مطرح بوده و آنان با کسانی که مورد قبول و اعتمادشان بوده مشورت می کرده اند. با توسعه علوم انسانی و رشد علوم رفتاری به راهنمایی و مشاوره به عنوان شاخه ای مستقل از علوم رفتاری توجه شد. امروزه راهنمایی و مشاوره به صورت حرفه ای یاورانه برای کمک به افرادی است که در رشد، سازگاری، تصمیم گیری، روابط خانوادگی، مهارت های اجتماعی و شیوه زندگی مشکلاتی دارند و مشاوره به این افراد کمک می کند تا راه حل مناسبی برای مشکلات بیابند. اهمیت مشاوره و مشورت در دین مقدس اسلام نیز مورد توجه ائمه اطهار و بزرگان دین قرار گرفته است . بشر امروز در یک دوره پیچیده زندگی می کند، یکی از مشخصات این دوره، تخصصی شدن مسائل و وابستگی افراد به یکدیگر جهت استفاده از تخصص آنها برای تداوم یک زندگی متعادل است. لذت بردن از زندگی شخصی و رشد و تعالی شخصیت، شکوفا نمودن استعدادها و ارضای نیازها، اعم از نیازهای اولیه جسمانی، نیاز به امنیت و آرامش ، نیاز به تعلق نیاز به دوست داشتن و دوست داشته شدن ، نیاز به احترام و نیاز به شکوفایی در دنیای امروز فرایند ساده ای نیست، در تمام این مراحل به مشاور و مشاوره نیاز است . وظیفه نهاد آموزش و پرورش، در آماده کردن دانش آموزانی که نیروی انسانی فردا تلقی میشوند، برای مواجهه و سازگاری با مقتضیات قرن بیست و یکم که از حساسیت ویژه ای برخوردار است بسیار حساس و سنگین است. اضطراب ، افسردگی ، سو « مصرف مواد مخدر، رفتارهای نابهنجار، مشکلات تحصیلی، گرایش ارتباط با جنس مخالف از عمده ترین

مشکلات روانی اجتماعی دانش آموزان است، به طوری که بیش از ۳۲ درصد دانش آموزان از نوعی مشکل اجتماعی روانی رنج می‌برند. مشکلات دانش آموزان، زنجیره‌ای از عوامل فردی و اجتماعی است که نیازمند دیدی جامع‌نگر و نظام‌مند به استعدادها و توانایی‌ها و علائق، شخصیت، ساختار و وضعیت خانواده و سایر متغیرهای محیطی است. مشاور مدرسه با آگاهی از ارتباط تنگاتنگ مشکلات تحصیلی با زمینه‌های روانی - اجتماعی دانش آموزان، با استفاده از متون و روش‌های راهنمایی و مشاوره از طریق شیوه‌های مختلف فردی، گروهی و خانوادگی به دانش آموزان کمک می‌کند تا با بررسی‌های همه‌جانبه مشکل بتوانند راه حل یا راه حل‌های مناسب را انتخاب و برای اجرای آنها برنامه‌ریزی نمایند و در نهایت عملکرد دانش آموزان در ابعاد مختلف بهبود یابد. اهداف آموزش و پرورش زمانی تحقق خواهند یافت که برنامه‌ها و محتوای آموزشی با توجه به نیازها و امکانات دانش آموزان تهیه و اجرا گردند. از طریق «خدمات راهنمایی و مشاوره» می‌توان توانایی‌ها و نیز محدودیت‌های دانش‌آموزان را شناخت و از امکانات موجود حداکثر استفاده را به عمل آورد. مشاور تحصیلی با شناخت دانش آموزان در زمینه‌های گوناگون می‌تواند آنان را به رشته‌های تحصیلی مناسب راهنمایی کند و آنان را در حل مشکلات یاری دهد. گرچه آشنایی معلم با فنون راهنمایی تدریس و عملکرد او را موثر و پربار می‌سازد، ولی معلم به تنهایی نه می‌تواند و نه فرصت دارد به تمام مسائل و مشکلات روانی و خانوادگی و تحصیلی دانش آموزان رسیدگی کند و برای هر کدام راه حل ارائه دهد. از این رو، مشاور تحصیلی با همکاری معلم و خانواده و مسئولان مدرسه می‌تواند دانش آموزان را در جهت رفع مشکلات تحصیلی و خانوادگی و روانی و تأمین ثبات عاطفی یاری دهد و نهایتاً نیل به اهداف آموزش و پرورش را ممکن سازد.

نتیجه‌گیری

در جامعه امروزی دلایل و عوامل متعددی ضرورت وجود سیستمی یاریگر در اختیار آموزش و پرورش کشور نمایان می‌سازد. تنوع استعدادها، علایق به جهت تفاوت در فردی و رشد جمعیت از یک طرف و تعداد مشاغل و حرفه از طرف دیگر در دنیای پیچیده و پیشرفته

امروزی ایجاب می کند که این سیستم یاریگر در نظام آموزشی به وجود آید تا استعداد و علایق در مسیر هدایت شوند و نیروی انسانی جامعه به درستی تعیین گردد. این سیستم همان راهنمایی و مشاوره می باشد که خوشبختانه با تغییر نظام آموزشی متوسطه دوباره شروع شده است. دوره متوسطه یکی از مهمترین دوره های فراگیران از لحاظ اجتماعی تربیتی و روانی است. زیرا در این دوره است که فراگیر از دوران نوجوانی به دوران بلوغ و تحولات متعدد جسمانی- روانی وارد می شود و از طرفی استعدادهای عمومی و اختصاصی مجال بروز می یابد. در این دوران است که آینده تحصیلی و شغلی برای فرد اهمیت می یابد. از همین رو استفاده از خدمات راهنمایی و مشاوره در این دوران مورد تأکید بیشتر صاحب نظران تعلیم و تربیت قرار گرفته است. دنیای امروزی عصر فرایند تربیت نیروی انسانی است، اهداف اصلی آن نیز تربیت و پژوهش و استفاده مفید و مؤثر از همه توانمندیهای انسان است. با توجه به جایگاه حساس نظام آموزش و پرورش در تربیت نیروی انسانی ماهر و متخصص و نقش آن در رشد و توسعه اقتصادی و شکوفایی همه جانبه در عرصه های فرهنگی اجتماعی، توجه به جنبه های کیفی نظام آموزشی و کمک به استقرار نظام مشاوره کارآمدی که بتواند توان و انرژی و وظایف های نیروهای مولد جامعه را از توان بالقوه به بالفعل درآورده در توسعه اقتصادی اجتماعی تسهیل نماید ضروری است تا بیش از گذشته برای مشاوره و راهنمایی تأکید ورزیده شود. در این راستا و به منظور اصلاح و تقویت فرایند مشاوره تحصیلی و سازش جهت حل مشکلات تحصیلی دانش آموزان و کمک به آنان به گونه ای انتخاب رشته های تحصیلی متناسب با استعداد و علاقه شان و همچنین با امکانات و نیازهای واقعی جامعه و بسته به جنسیت (دختر و پسر) صورت پذیرد می تواند کارایی نظام جدید آموزش متوسطه را بهبود و افزایش بخشد. همچنین لازم به ذکر است سعی شود مشاوران از بین فارغ التحصیلان رشته راهنمایی و مشاوره و روان شناسی در مقاطع لیسانس و یا بالاتر انتخاب شوند و آموزش و پرورش نیز شرایط لازم را برای ادامه تحصیل در مشاوران در مقاطع تکمیلی (فوق لیسانس) بالاتر فراهم نموده و تسهیلات لازم را در اختیارشان بگذارد البته تغییرات فرهنگیان و مستخدمین رسمی آموزش و پرورش شاغل را در امر مشاوره با عنایت به تجربه علمی که دارند در اولویت قرار

گیرند. نهایتاً از آنجا که هدایت تحصیلی افراد مستلزم شناخت استعداد ویژه آنان است از این رو فراهم نمودن ابزارهای لازم برای اندازه گیری استعدادهای ویژه دانش آموزان جهت هدایت آنان بسیار ضروری است بنابراین توجه کامل و فعال مشاوران در اجرای برنامه هدایت تحصیلی و شغلی افراد به استفاده از مشاورهای مراکز روان شناسی و هنجاریابی معتبر که به تأیید متخصصان تعلیم و تربیت و صاحب نظران نیز رسیده است مورد پیشنهاد است.

منابع و مآخذ

- اردبیلی، یوسف (۱۳۷۵) اصول و فنون راهنمایی مشاوره در آموزش و پرورش، تهران، انتشارات دانشگاه تهران
- اردبیلی، یوسف (۱۳۷۴)، والدین و اصل و پیش شرط موفقیت تحصیلی، نشریه پیام مشاور از انتشارات معاونت پرورشی وزارت آموزش و پرورش.
- اتکیف سون و همکاران (۱۹۸۳) زمینه روان شناسی (ترجمه محمد تقی براهنی و همکاران، ۱۳۷۲ تهران انتشارات رشد.
- آنا ستازی، ا (۱۹۷۵)، روان آزمایی (ترجمه محمد تقی براهنی، ۱۳۶۳)، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- ادریسی، نعمت ا...، (۱۳۷۶)، بررسی مشکلات اجرایی موجود در روند هداست تحصیلی دانش آموزان دوره متوسطه نظام جدید شهر یزد، اداره کل آموزش و پرورش یزد.
- برومند، رضا، (۱۳۷۵)، بررسی مشکلات مشاوران نظام جدید آموزش متوسطه استان هرمزگان در سال تحصیلی ۷۴-۷۵ (گزارش تحقیق)، اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان.
- حسینی، سید مهدی، (۱۳۷۰)، راهنمایی تحصیلی و سیستم های مختلف آن، تهران، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
- شفیق آباد، عبد... (۱۳۶۷)، مقدمات راهنمایی و مشاوره، تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور.

- علیدوست ابدی خواه، محمدعلی، (۱۳۷۵)، ارزشیابی از ضوابط هدایت تحصیلی و رعایت آنها در نظام جدید آموزش متوسطه دفتر تالیف و برنامه ریزی درسی آموزش متوسط.
- فرکوس و مازین، قدرت والدین (ترجمه. ن-پارسا ۱۳۷۲)، تهران، انتشارات انجمن اولیاء.
- گیسون، ربرت و میشل، ماریان، (۱۹۹۰)، مبانی مشاوره و راهنمایی (ترجمه باقر شفایی ۱۳۷۲)، تهران، چاپ نهضت.
- کرامنش، علیرضا، (۱۳۷۵)، بررسی نقش مشاور و دبیر راهنما در هدایت تحصیلی و شغلی دانش آموزان نظام جدید آموزش متوسطه در سال تحصیلی ۷۵-۱۳۷۴. فصل نامه پژوهش در مسایل تعلیم و تربیت شماره ۶-۵.
- نویدی، احد، (۱۳۷۶) بررسی سهم هر یک از ملاک های هدایت تحصیلی در پیش بینی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نظام جدید آموزش متوسطه، پژوهشکده تعلیم و تربیت وزرات آموزش و پرورش
- هومن، حیدرعلی، (۱۳۶۶)، پایه های پژوهش در علوم رفتاری و شناخت روش علمی، تهران، انتشارات دیبا
- مجله پیام مشاوران از انتشارات دفتر مشاوره و تحقیقات پرورشی وزارت آموزش و پرورش
- کلیات نظام جدید آموزش متوسطه - انتشارات امور اجرایی نظام جدید آموزش و پرورش، ۱۳۶۸
- شفیع ابادی، عبدالله، فنون روش های مشاور، تهران، انتشارات رز ۱۳۶۶.